

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ**

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**«ДІНТАНУ» ПӘНІНІҢ
ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАСЫ**

* * *

**УЧЕБНАЯ ПРОГРАММА
ДИСЦИПЛИНЫ «РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ»**

Алматы 2013

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің кеңейтілген алқа отырысының 2013 жылғы 31 қаңтардағы қаулысы және Республикалық оқу-әдістемелік Кеңестің 2013 жылғы 2 сәуірдегі хаттамасы негізінде әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті және «Нұр Мұбарак» Египет ислам мәдениеті университетімен бірлесіп **ӘЗІРЛЕНГЕН.**

2. Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің дін істері комитетімен, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетімен, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Ғылым комитеті философия, саясаттану және дінтану институтымен **КЕЛІСІЛДІ.**

1. **РАЗРАБОТАНА** совместно Казахским национальным университетом им. аль-Фараби и Египетским университетом исламской культуры «Нұр Мұбарак» на основании постановления расширенного заседания коллегии Министерства образования и науки Республики Казахстан от 31 января 2013 года и протокола Республиканского учебно-методического совета от 2 апреля 2013 года.

2. **СОГЛАСОВАНА** с Комитетом по делам религий Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан, Комитетом национальной безопасности Республики Казахстан, Институтом философии, политологии и религиоведения Комитета науки министерства образования и науки Республики Казахстан.

ДІНТАНУ

көлемі 2 кредит

Авторлар:

философия ғылымдарының докторы, профессор **Байтенова Н.Ж**
философия ғылымдарының докторы, профессор **Құрманалиева А.Д.**
философия ғылымдарының докторы, профессор **Рысбекова Ш.С.**
философия ғылымдарының докторы, доцент **Бейсенов Б.Қ.**

Пікір жазғандар:

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры, философия ғылымдарының докторы – **Сырғақбаева А. С.**
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры, философия ғылымдарының докторы – **Құсайынов Д.Ө.**

ТҮСІНДІРМЕ ХАТ

«Дінтану» жоғары мектепте оқытылатын жалпы білім беру пәндерінің құрамдас бөлігі болып табылады. Дінтанулық білім болашақ маманның дүниетанымының қалыптасуына, дін мәселесіне қатысты дұрыс бағыт бағдар алуына және зайырлы қоғамдағы діннің қызметі мен атқаратын рөлін жіті түсінуіне көмектеседі деген сенімдеміз.

Қазіргі таңда жеке адам мен қоғам өмірінде діннің ықпалының арта түсуіне байланысты діннің тарихын, ілімдік ерекшеліктерін, ғибадаттары мен мейрамдарын, қасиетті жазбаларын, адам мен халықтың рухани мәдениетіндегі мәні мен маңызын тануға деген қызығушылық артып отыр.

Дінтану курсы студенттерге адамзат өркениетіндегі діннің шынайы рухани әлеуетін, конфессияаралық қатынас мәдениетін қалыптастырушы толеранттылық қағидаларын, діндердің жалпыадамзаттық құндылықтарын түсінуге жетелейді. Сонымен қатар дінаралық сұхбаттастық мәдениетін дамытуға негіз болады. Дінтану курсы студенттердің философия, әлеуметтану, психология, мәдениеттану, тарих, әлеуметтік-гуманитарлық және ғылыми жаратылыстанулық топтама пәндерін оқу барысында алған білімдерін толықтыра түседі.

Бағдарламада заманауи ғылыми парадигма аясында дінді толық теориялық талдау көзделген. Дін феномені философиялық, социологиялық, психологиялық, феноменологиялық әдістер негізінде қарастырылады.

Пән мазмұнын меңгеру деңгейіне қойылатын талаптар

Пәнді оқу соңында студенттер:

- әлемдік діндердің мәнін және жалпы сипаттарын, ғылым мен діннің негізгі қағидаларының ерекшеліктерін, ұлттық және әлемдік діндердің діни ілімі мен ғұрыптарының ерекшеліктерін, әлем мен адамға қатысты діни көзқарас ерекшелігін, әлем діндерінің адамгершілік нормаларын, ар-ұждан

бостандығы мен діни төзімділік мәселелеріне қатысты дінтанудың негізгі қағидаларын, діни саладағы Қазақстанның мемлекеттік саясатының конституциялық-құқықтық негізін **білуі тиіс**;

- негізгі заманауи конфессияларды, діни саладағы әлемдік және қазақстандық заңнаманы, оқу барысында алынған білім мен дағдыларды қолдана білуі, діни дәстүрлердің мазмұнын білу, діндердің дүниетанымдық және әлеуметтік-адамгершілік маңызын түсіндіре алуы, алған білімді ғылыми зерттеу, педагогикалық және жалпы мәдени салада қолдана білуі, көпконфессиялы ортада еркін бағдарлана алуы, догматикалық және культтік белгілеріне орай діни конфессияларды ажырата **алуы керек**;

діни сана мен діни қатынастардың дамуының қазіргі мәселелері мен болашағын талдай және діни негіздегі әлеуметтік дау-дамайды болжай білуі, конфессияаралық сұхбатты жүргізу мен оқу-педагогикалық және тәрбие беру қызметін ұйымдастыруда төзімділік мәдениетін меңгеруі тиіс.

Пререквизиттер: әлемдік тарих, мәдениеттану, саясаттану

Постреквизиттер: философия негіздері

ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

№ р.с.	Бөлім атаулары
1	Дінтануға кіріспе
2	Дін теориясының негіздері
3	Діннің алғашқы формалары
4	Ұлттық діндер
5	Буддизм: діни ілім негіздері мен культі
6	Христиандық: тарихы мен қазіргі кезеңі
7	Ислам: тарихы мен негізгі бағыттары
8	Қазіргі дәстүрден тыс діни қозғалыстар мен культтер
9	Дінтанудың құрамдас бөлімдері
10	Қазақ руханиятындағы дін: тарихы мен қазіргі кезеңі
11	Мемлекет және дін

ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

Кіріспе

Курстың мақсаты – діндердің шығу тарихын, ілімдік және ғұрыптық ерекшеліктері, жеке адам мен қоғам өміріндегі орны мен атқаратын қызметі жайлы, дінаралық қарым-қатынас, дін саласындағы мемлекеттік саясат, мемлекет пен дін, қоғам мен дін, дін мен дәстүр байланысы, діни ұйымдардың заңнамалық негіздері туралы толыққанды ғылыми түсінік беру.

Курстың міндеттері:

- әлемдік және ұлттық діни дәстүрлердің тарихы мен қазіргі жағдайын, олардың ілімдік, рәсімдік-ғұрыптық және құрылымдық ерекшеліктерін, өзара

әлеуметтік қарым-қатынастарын және қоршаған орта, билік құрылымдарымен байланысын көрсету;

- діннің даму тарихындағы құбылыстарды жан-жақты талдау;
- дін құбылысының әр түрлі қырларын, конфессияаралық қатынастардың өзекті мәселелерін талдау барысында білім алушыларға өз ұстанымын қалыптастыруға үйрету;
- студенттерде төзімділік пен конфессияаралық сұхбат мәдениетін қалыптастыру.

Оқу үдерісіндегі курстың орны. Дінтану пәні жоғары оқу орындарының барлық мамандықтарының студенттеріне дінтанулық білімді терең меңгеруіне ықпал етеді.

Бұл бағдарламада жоғары оқу орнының бағыты мен мамандануының тақырыптық және арнайы бағдарына сай ұлттық ерекшелікті басшылыққа ала отырып заманауи білім беру технологиялары қолданылады.

Талдаудың деректік негізі діндердің қасиетті жазба мәтіндері, Шығыс пен Батыстың ортағасырлық, жаңа және қазіргі кезең ойшылдарының діни философиялық трактаттары, дінтануға үлес қосқан көрнекті ойшылардың (У. Джеймс, Р. Отто, М. Элиаде, М. Мюллер, З. Фрейд, Э. Фромм, К.Г. Юнг, Э. Дюркгейм, М. Вебер, әл-Газали, әл-Фараби, Қ.А. Яссауи, Ш. Уалиханов, Абай, Шәкәрім, Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы және т.б.) шығармашылығына ерекше назар аударылады.

Дінтану діннің мәнін және қоғам мен мәдениеттегі діннің рөлін зерттеуде гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдардың әдістерін қолданады.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Дінтануға кіріспе

Дінтану пәнінің анықтамасы. Дінтанудың негізгі ұғым-түсініктері мен терминдері. Дінтану ғылымының зерттеу әдістері. Дінтану пәнінің негізгі қағидалары. Дінтану курсының мақсаттары мен міндеттері.

Дін теориясының негіздері

Діннің анықтамасы. Анықтама типтері. Діннің мәндік сипаттамалары. Діннің негіздері мен алғышарттары. Социумдық негіздер. Психологиялық алғышарттар. Гносеологиялық алғышарттар. Діннің элементтері мен құрылымы. Діни сана. Діни әрекет. Діни қатынастар. Діни ұйымдар. Мәдениет жүйесіндегі дін. Діннің функциясы мен рөлі.

Діннің алғашқы формалары

Діннің шығуы. Діни нанымдардың алғашқы формасының дереккөзін зерттеу: Б. Малиновский, Э. Тайлор, Дж. Фрезер. Дін эволюциясы. Алғашқы наным-сенімдердің сол кезеңдегі қоғамның тұрмыс жағдайын, әлеуметтік байланыстарын, материалдық мәдениет және т.с.с. ерекшеліктерін көрсететін діндердің өзегіне айналуы.

Діннің тарихи типтері мен формалары. Алғашқы наным-сенімдер. Анимизм. Фетишизм. Тотемизм. Магия.

Ұлттық діндер

Ұлттық-мемлекеттік политеистік діндердің қалыптасуы мен ерекшеліктері. Индуизмнің культі мен догматтары. Индуистік құдайлар. Конфуцишілдіктің әлуметтік-этикалық сипаты. Даосизмнің негізгі идеялары. Синто діні және оның Жапон мәдениетінің қалыптасуына ықпалы. Иудаизмнің сенім негізі мен дәстүрі.

Буддизм: діни ілім негіздері мен культі

Буддизмнің пайда болуының алғышарттары. Буддалық дүниетаным. Гаутаманың өмірі мен қызметі. Буддизмдегі адамдармен қарым-қатынастың ерекшелігі. Төрт ақиқат. Сансара мен карма туралы ілім. Нирвана ұғымы мен оған жетудің шарттары. Құтылудың сегіз жолы. Тақуалықтың бес ережесі. Қасиетті кітаптар. Таралу географиясы. Қытай мен Жапониядағы Буддизм. Ламаизм және оның ерекшелігі. Буддизм мәдениеті.

Христиандық: тарихы мен қазіргі кезеңі

Христиандықтың шығуы. Исаның өмірі мен қызметі. Христиандық ілімнің ерекшеліктері. Қасиетті үштік туралы ілім. Христиандық тарихындағы бөлінушілік: себептері мен салдарлары. Христиандықтағы негізгі бағыттар. Католицизмнің ілімі мен ғұрыптық ерекшеліктері. Қазіргі Қазақстандағы Католицизм. Православие: ілімі мен ғұрыптық ерекшелігі. Православиелық шіркеудің Қазақстанда пайда болу және таралу тарихы. Православтық шіркеудің Қазақстандағы мәдениет дамуы мен қоғамдық өмірге қосқан үлесі. Қазіргі Қазақстандағы Орыс православ шіркеуінің қоғамдағы рөлі. Протестанттық: қалыптасуы мен даму ерекшеліктері. Қазақстандағы протестанттықтың ұйымдық құрылымы.

Ислам: тарихы мен негізгі бағыттары

Исламның пайда болуының алғышарттары. Мұхаммет пайғамбардың өмірі мен қызметі. Ислам негіздері мен шарттары. Құран мен Сунна діни ілімнің қайнар көздері ретінде. Мазхаб ұғымы мен оның мәні. Исламдағы Сунниттік бағыт. Исламдағы Шииттік бағыт. Шииттік ілімнің ерекшеліктері. Шииттік ағымдар. Исламдағы құқықтық (фикһ) мектептер. Ханафи мазхабы. Малики мазхабы. Шафиғи мазхабы. Ханбали мазхабы. Ханафи мазхабының қалыптасуы мен даму жолдары. Ханафи мазхабындағы әдет ғұрыптың орны мен маңызы. Ханафи мазхабындағы адам еркі мен құқықтары мәселесі. Исламдағы сенімдік мектептер. Матуридилік, Әшғарилік. Салафия ілімінің ерекшелігі. Сопылық. Қазіргі әлемдегі ислам. Халықаралық исламдық ұйымдар.

Қазіргі дәстүрден тыс діни қозғалыстар мен культтер

Дәстүрлі емес діни қозғалыстар мен культтердің қалыптасуы мен дамуының әлеуметтік-тарихи және әлеуметтік-мәдени алғышарттары.

«Дәстүрлі емес культтердің» өзіндік ерекшеліктері мен жіктемесі. Діни секталардың мәні және табиғаты. Діни экстремизм және оның алдын алу жолдары. Неоориенталистік культтер: «Кришна Санасының Қоғамы», «Трансценденталды медитация». Неохристиандық бірлестіктер: «Бірігу шіркеуі», «Құдай балалары». Жаңа сиқыр, спиритизм. Сақталып қалған үйреншікті сиқыршылар, бақсылар, балгерлер, жаңа магиялық ілімдер мен институттар. «Саентология Шіркеуі», «Сатанизм». Қазақстандағы дәстүрден тыс культтердің жіктемесі мен ілімдік ұстанымдары.

Дінтанудың құрамдас бөліктері

Дін философиясы. Дін философиясы ерекше аумақ ретінде және философиялық ойлау жүйесінің ерекше түрі ретінде. Діни философияны өзінің танымдық іс әрекетінде дінді тануға бағытталған философияның «бөлігі» деп қарастыру. Дін философиясының пәні, міндеттері, тәсілдері және қызметі. Дін философиясының мақсаты және принциптері. Дін философиясының негізгі формалары. Дін философиясының қалыптасуы.

Діни антропология. Діни антропология пәні. «Діни антропология» терминін анықтаудағы негізгі көзқарастар. Қазіргі заманғы ғылымдар жүйесіндегі діни антропология. Ұлттық діндердің қалыптасу кезіндегі адам бейнесінің әлеуметтік жағдайының қалыптасуы. Әлемдік және ұлттық діндердегі адам образының қалыптасуы. Буддизмдегі адамгершілік мәселесі. Христиан антропологиясының ерекшеліктері. Исламдағы антропологиялық мәселелер.

Дін психологиясы. Дін психологиясы: негізгі проблемалары мен даму тиімділігі. Дін психологиясының негізгі зерттеу бағыттары. Дін психологиясының діни адамдарды негізге ала отырып, оның діни мәнділігінің көрінісін, діни сезімін, діни сенімін, адамның діни даму жағдайын зерттеуі. Дінтану құрылымындағы дін психологиясы. Психология құрылымындағы дін психологиясы.

Дін әлеуметтануы. Дін әлеуметтануының жалпы әлеуметтанудың бір саласы ретінде, дін мен қоғам арасындағы қатынастарды, діннің қоғамдық негіздерін, оның пайда болу, даму және қызмет етуінің қоғамдық заңдылықтарын, оның элементтері мен құрылымын, қоғамдық жүйедегі орны, қызметі мен рөлін, діннің осы жүйенің басқа элементтеріне әсерін және осы қоғамдық жүйенің дінге қайта әсерінің ерекшелігін зерттейтін дінтанудың құрамдас бөлігі.

Дін феноменологиясы. Дінтанудың негізгі бағыты ретінде дін феноменологиясының негізгі үш қағидаты: діннің негізі ретіндегі ерекші діни сезімді мойындау, феноменологиялық баяндау, діни феномендерді жіктеу. Дін феноменологиясының тарихындағы үш кезең: баяндауды негізгі ұстаным ретінде қараушы дін феноменологиясы; классикалық дін феноменологиясы; заманауи дін феноменологиясы.

Еркін ойшылдық. Еркін ойшылдық рухани мәдениеттің құбылысы ретінде. Ежелгі әлемдегі еркін ойшылдық. Ортағасырлардағы еркін ойшылдық. Қайта өрлеу дәуіріндегі діни еркін ойшылдық. Еуропа мен

Америкадағы жаңа дәуір еркін ойшылдығы. Маркстік атеизм. Қазақстан Республикасындағы діни наным-сенім бостандығы және діни қатынастар.

Қазақ руханиятындағы дін: тарихы мен қазіргі кезеңі

Түркі халықтарының исламға дейінгі ежелгі наным-сенімдері. Қазақстанға ислам дінінің келуі мен орнығуы. Қазақ руханияты және ислам. Орта ғасырлық ойшылдар мұрасы. Әл-Фараби және дін. Ж.Баласағұнның діни-этикалық ізденісі. М.Қашқаридің рухани әлемі. Қожа Ахмет Иассауи және ұлттық руханият. Жыраулар шығармашылығындағы дін мен дәстүр. Шоқан Уәлихановтың дінтанулық ізденістері. Діни-ағартушылық ағым. Ы.Алтынсарин имандылық туралы. Хакім Абай және мұсылмандық шығыс. Шәкәрім дін мен діл туралы. Мәшһүр Жүсіп діндарлық пен көркеммінезділік туралы. Ғ.Қараш дүниетанымдық ізденісі. Алаш зиялылары мемлекет пен дін қатынасы туралы. Қазақстандағы исламның ерекшелігі. Қазақстандағы ханафилік мазһаб. Қазақ халқының дәстүрлі рухани құндылықтары. Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы. Қазақстандағы діни білім беру орындары. Қазақстандағы ислам атын жамылған теріс ағымдар. **Ислам дінінің Қазақстандағы дінаралық, ұлтаралық, мәдениетаралық келісімді нығайтудағы рөлі мен маңызы.**

Мемлекет және дін

Заманауи әлемдегі мемлекет пен дін қатынасы. Қазіргі әлемдегі секулярлық пен сакральдылық. Дін және заң, «ар ождан бостандығы», «діни төзімділік», «толеранттылық», «діни бостандық», «зайырлы мемлекет». «Ар-ождан бостандығы ұғымы. Толеранттылық ұғымы мен мәні. Толеранттылық дінаралық келісім негізі. Зайырлы мемлекеттің негізгі белгілері. Шетелдік мемлекеттердегі және Қазақстандағы мемлекеттік-конфессиялық қатынастар: қалыптасуы мен даму тарихы. ҚР «Діни қызмет және діни ұйымдар» туралы заңы. Мемлекет пен дін қарым қатынасы. Дін саласындағы мемлекеттік саясат ұстанымы. Діни ұйымдар қызметінің құқықтары мен шарттары. Қазақстандағы ар ождан бостандығы.

СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ТІЗБЕСІ

1. Дін ғылыми зерттеу пәні ретінде.
2. Дінтанулық концепциялар
3. Ежелгі таптық қоғамдағы діндер
4. Ұлттық діндер
5. Қазақстандағы буддизм
6. Қазақстандағы христиандық.
7. Қазақстан халқының рухани өміріндегі ислам
8. Конфессиядан тыс және синкреттік діндер мен культтер
9. Дін және қоғам. Діннің әлеуметтік функциялары.

10. Қазіргі кезеңдегі мемлекеттік-конфессиялық қарым-қатынас мәселелері

11. Қазақстан Республикасының «Діни қызмет және діни бірлестіктер» туралы Заңы.

ОҚЫТУШЫНЫҢ СТУДЕНТТЕРМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ТІЗБЕСІ

1. Діни тұлға. Діндарлықтың қалыптасу бағыттары мен шарттары
2. Діни культ. Діни ғұрыптардың психологиялық қырлары.
3. Дін әлеуметтік мәдени феномені ретінде.
4. Діни ескерткіштердің, ғұрыптардың, салт дәстүрлердің адам санасы мен мінез-құлқына психологиялық әсері
5. Қазіргі Қазақстандағы конфессияаралық қатынастар.
6. Ар ождан бостандығы туралы Қазақстанның заңнамалық актілері
7. Дін және білім: Мемлекеттік білім беру мекемелерінде оқытудың зайырлы сипатын қамтамасыз етудің мәселелері
8. Қазақстандағы діни сенім саясаты: принциптері, конституциялық құқықтық негіздері, практикалық іске асырылуы
9. Қазақстандағы ар ождан бостандығы құқығын қамтамасыз ету мәселелері
10. Қазіргі замандағы қазақстандық ойлау жүйесіндегі діннің негізгі тақырыптары мен идеялары
11. Қазақ ойшылдары дін туралы

СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ТІЗБЕСІ

1. Дін рухани мәдениеттің формасы ретінде
2. Діннің пайда болу мәселелері
3. Әлемдік діндердің пайда болуы мен құрылымының сипаттық белгілері.
4. Қазіргі замандағы әлемдік діндер
5. Қазақстандағы және қазіргі әлемдегі ислам
6. Қазіргі замандағы ислами фактордың мәселелері
7. Қазіргі дәстүрден тыс діндер мен деструктивті культтер
8. Дәстүрден тыс шіркеулер мен діни культтердің пайда болу себептері. Олардың сипаттамасы (таңдау бойынша)
9. Қазақстандағы діни қызмет және діни бірлестік туралы заңнама
10. Мәдениет жүйесіндегі дін
11. Қазіргі әлемдегі секуляризация
12. Қазіргі Қазақстандағы конфессияаралық қатынастар

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Негізгі:

1. Н.Ж. Байтенова және т.б. Қазақстандағы діндер. А., Қазақ университеті, 2013

2. Н.Ж. Байтенова және т.б. Қазіргі дәстүрден тыс діни ағымдар мен культтер: оқу құралы. А., Қазақ университеті, 2013
3. Н.Ж. Байтенова, Б.Қ.Бейсенов, С.У.Абжалов. Исламдағы секталар мен бағыттар: оқу құралы. А., Қазақ университеті, 2013
4. Рысбекова Ш.С., А.Д., Борбасова К.М., Курманалиева А.Д. Діндер тарихы. – Алматы, 2012. – 120 б.
5. Қазақстандағы дінтану: қалыптасу мен даму жолдары. Ұжымдық монография. А., Қазақ университеті, 2014
6. Қазіргі Қазақстандағы дәстүрлі діндер. — Ұжымдық монография. А., Қазақ университеті, 2014
7. Б.Қ.Бейсенов. Қазақ ойшылдары дін туралы: оқу құралы – Алматы, 2012. – 192 б.
8. С.Ө. Абжалов. Ханафи мазһабы. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 136 б.
9. Борбасова Қ. Діндер тарихы. Оқу- әдістемелік құралы. Алматы «Қазақ университеті». 2014. – 150 б.
10. Языкович В. Р. Религиоведение. – М.: ТетраСистемс, 2012. – 112 с.
11. Викторов В.Ю. Религиоведение. – М.: ЮРАЙТ-ИЗДАТ, 2011. – 492 с.

Қосымша:

1. Топалоглу Б. Ислам теологиясы. Кіріспе. Оқулық/ Аударған Байтенова Н.Ж., Абжалов С.У. – А., 2014
2. Байтенова Н.Ж., Демеуова А.А. Религия как социокультурный феномен: религиоведческий дискурс. Учебное пособие. А., Қазақ университеті, 2015
3. Рысбекова Ш.С., Борбасова Қ. М. Діни антропология. Оқу - әдістемелік құралы. - Алматы «Қазақ университеті», 2013. 101 б.
4. Байтенова Н.Ж., Демеуова А.А. Религия и общество: современный дискурс. Монография. А., Қазақ университеті, 2015
5. Борбасова Қ. М. Вайшнализм діни ілімі және дәстүрі. Оқу құралы. - Алматы «Қазақ университеті», 2007. – 110 б.
6. Б.Бейсенов.Зайырлы қоғамдағы діни құндылықтар.А.2014.
7. Б.Бейсенов.А.Игисенова.Әлемдік дін-Будддизм.А.2015.
8. Рожковский В., Устименко Д. Религиоведение: хрестоматия. – РнД.: Феникс, 2009. – 320 с.
9. Элбакян Е.С. Религиоведение: словарь. – М.: Академический Проект, 2007. – 640 с.
10. Забияко А., Красников А., Элбакян Е. Религиоведение: энциклопедический словарь. – М.: Академический Проект, 2006. – 1264 с.
11. Забияко А, Красников А., Элбакян Е. Энциклопедия религий. – М.: Академический Проект; Гаудеамус, 2008. –1520 с.
12. Токарев С.А. Религия в истории народов мира. – М.: Издательство политической литературы,1976. – 576 с.
13. Токарев С.А. Ранние формы религии и их развитие. – М.: Либроком 2011. – 400 с.

14. Скворцов-Степанов И. И. Очерк развития религиозных верований. – М.: Либроком. 2011. – 256 с.
15. Михайловский В. М. Шаманство. Сравнительно-этнографические очерки М.: Либроком, 2012. – 120 с.
16. Матецкая А.В., Самыгин С.И., Эгильский Е.Э., Морозова О.М. Религиоведение. – РнД.: Феникс, 2009. – 416 с.
17. Банзаров Д. Черная вера, или Шаманство у монголов. – М.: Либроком, 2012. – 72 с.

Интернет ресурстары

1. Атеизм и религии. (<http://www.ateism.ru/>)
2. Государство и религия. (<http://www.state-religion.ru/>)
3. Мир религий. (<http://www.religio.ru/>)
4. Народы и религии мира. (<http://www.cbook.ru/peoples/>)
5. Научный атеизм. (<http://www.atheism.ru/>)
6. НГ религии. (<http://religion.ng.ru/>)
7. Религия в светском обществе. (<http://religion.sova-center.ru/>)
8. Религия и СМИ. (<http://www.religare.ru/>)
9. Российский Религиоведческий портал. Все о религиоведении и религиях. (<http://www.religiovedenie.ru/>)
10. Сайт религиоведа. (<http://www.upelsinka.com/>)

РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ

2 кредита

Авторы:

доктор философских наук, профессор **Байтенова Н.Ж.**
доктор философских наук, профессор **Курманалиева А.Д.**
доктор философских наук, профессор **Рысбекова Ш.С.**
доктор философских наук, доцент **Бейсенов Б.К.**

Рецензенты:

доктор философских наук, профессор КазНУ им. аль-Фараби –
Сыргакбаева А.С.
доктор философских наук, профессор КазНПУ имени Абая – **Кусаинов Д.У.**

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

«Религиоведение» является составной частью цикла общеобразовательных дисциплин, преподаваемых в высшей школе. Религиоведческое знание способствует формированию у будущего специалиста целостного мировоззрения, адекватной ориентации в религиозной сфере, пониманию функции и роли религии в светском обществе.

В настоящее время, в связи с возрастанием влияния религии на личность и общество в целом, возрос познавательный интерес к истории религии, особенностям вероучения, ритуалам и обрядам, священным писаниям, роли и значению духовных ценностей человека и общества.

Религиоведение призвано формировать у обучающихся принцип толерантности, являющейся основой культуры межконфессионального согласия и межрелигиозного диалога, раскрыть понимание истинного потенциала религии в становлении цивилизации и общечеловеческие гуманистические ценности. Данный курс органично дополняет знания, полученные студентами при изучении философии, социологии, психологии, культурологии, истории, дисциплин социо-гуманитарного и естественнонаучного блока.

В программе предполагается осуществить подробный теоретический анализ религии в рамках современной научной парадигмы. Религиозный феномен будет рассмотрен в рамках философского, социологического, психологического, феноменологического подходов.

Требования к уровню освоения содержания дисциплины

По завершении изучения дисциплины студент должен

знать: существенные и общие черты основных мировых религий, различия в исходных принципах науки и религии, особенности вероучений и культов основных национальных и мировых религий, особенности религиозного взгляда на мир и место человека в нем, нравственные нормы, закрепленные в религиях мира; основные категории религиоведения, связанные

с проблемами свободы совести и религиозной толерантности, основы вероучения различных религиозных систем, теоретические положения разнообразных религиозных концепций, современное состояние религиозной системы; конституционно-правовые основы государственной политики Казахстана относительно религии.

уметь: ориентироваться в основных современных конфессиях, мировом и казахстанском законодательстве в области религии, практически использовать знания, умения и навыки, полученные в ходе изучения курса, разбираться в содержании религиозных традиций, понимать их мировоззренческое и социально-нравственное значение, применять полученные знания на практике в научно-исследовательской, педагогической и общекультурной сферах, свободно ориентироваться в поликонфессиональной среде и дифференцировать религиозные конфессии по догматическим и культовым признакам.

владеть: навыками анализа современных проблем и перспективы развития религиозного сознания и религиозных отношений, возможностях прогнозирования и диагностирования социальных конфликтов на религиозной почве. Вести межконфессиональный диалог и организовать учебно-педагогическую и воспитательную деятельность в соответствии с принципом толерантности.

Пререквизиты: мировая история, культурология, политология

Постреквизиты: основы философии

ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

№ п.п.	Название разделов
1	Введение в религиоведение
2	Основы теории религии
3	Первобытные формы религии
4	Национальные религии
5	Буддизм: основы вероучения и культа
6	Христианство: история и современность
7	Ислам: история и основные направления
8	Современные нетрадиционные религиозные движения и культы
9	Разделы религиоведения
10	Религия в духовном мире казахов: история и современность
11	Государство и религия

СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

Введение

Цель курса - дать научно обоснованное знание о происхождении, истории, вероучительных основах, ритуально-обрядовых особенностях религий, формировании знаний о роли и функциях религии в обществе и в

жизни отдельного человека, межрелигиозных отношениях, государственной политике в сфере религии, о взаимодействии государства и религии, общества и религии, взаимосвязь религии и традиций, о правовых основах деятельности религиозных организаций.

Задачи курса:

- изучение истории и современного состояния основных религиозных традиций мира, их вероучительных, ритуально-обрядовых и организационных особенностей, социального взаимодействия между собой, взаимосвязи с обществом и властью;

- разносторонний анализ процессов в истории развития религии;

- выработать у обучающихся навык выстраивания собственной позиции при обсуждении различных аспектов религиозной догматики, актуальных проблем межконфессиональных отношений;

- формирование у студентов культуры толерантности и межконфессионального диалога.

Место курса в учебном процессе. Данная дисциплина способствует овладению и углублению религиоведческих знаний студентов всех специальностей вузов.

Программа также учитывает тематическую и специфическую ориентацию специализаций в высших учебных заведениях, принимая во внимание национальные особенности, и использует современные образовательные технологии.

Теоретической базой анализа являются тексты священных книг различных религий, философско-религиозные трактаты мыслителей Средневековья, Нового и Новейшего времени. Особое внимание уделяется творчеству выдающихся мыслителей, внесших огромный вклад в развитие религиоведения (У. Джеймс, Р. Отто, М. Элиаде, М. Мюллер, З. Фрейд, Э. Фромм, К.Г. Юнг, Э. Дюркгейм, М. Вебер, аль-Газали, аль-Фараби, К.А. Яссави, Ч. Валиханов, Абай, Шакарим, Машһур Жусип Копейулы и др.)

Религиоведение при изучении сущности религии и его роли в обществе и культуре использует различные методы гуманитарных и социальных наук.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

Введение в религиоведение

Предмет религиоведения, его определение. Основные понятия и термины в религиоведении. Методы изучения религиоведения. Основные принципы религиоведения. Цели и задачи курса религиоведения.

Основы теории религии

Определение религии. Типы определений. Сущностное определение религии. Основы и предпосылки религии. Социальные основы. Психологические предпосылки. Гносеологические предпосылки. Элементы и структура религии. Религиозное сознание. Религиозное действие. Религиозные

отношения. Религиозные организации. Роль и функции религии. Религия в системе культуры.

Первобытные формы религии

Возникновение религии. Исследование происхождения первобытных религиозных верований: Б. Малиновский, Э. Тайлор, Дж. Фрезер. Эволюция религии. Быт, социальные взаимоотношения, материальная культура и другие особенности как проявление синкретизма первобытных верований.

Исторические типы и формы религии. Первобытные верования. Анимизм. Фетишизм. Тотемизм. Магия.

Национальные религии

Особенности формирования национально-государственных политеистических религий. Культы и догматы индуизма. Боги индуизма. Социально-этическая характеристика учения конфуцианства. Основные идеи даосизма. Синтоизм и его влияние на культуру Японии. Основы веры и традиции индуизма.

Буддизм: основы вероучения и культа

Предпосылки возникновения буддизма. Мировоззренческие основы буддизма. Личность Гаутамы Будды и его проповедь. Особенности буддистских представлений об отношении человека к действительности. Космогония и космология буддизма. Четыре истины. Учение о сансаре и карме. Понятие нирваны и условия ее достижения. Восемьмеричный путь спасения. Пять правил праведного поведения. Священные книги. География распространения. Буддизм в Китае и Японии. Ламаизм и его особенности. Культура буддизма.

Христианство: история и современность

Возникновение христианства. Жизнь и деятельность Иисуса. Основные особенности вероучения христианства. Учение о Пресвятой Троице. Причины и последствия раскола христианского мира. Основные направления в христианстве. Особенности вероучения и обрядов в католицизме. Католицизм в современном Казахстане. Православие: особенности вероучения и обрядов. История распространения Русской православной церкви в Казахстане. Роль Русской православной церкви в современном казахстанском обществе. Особенности возникновения и распространения протестантизма. Структура протестантизма в Казахстане.

Ислам: история и основные направления

Исторические предпосылки возникновения ислама. Жизнь и учение Мухаммада. Основы и столпы ислама. Коран и Сунна как основополагающие источники вероучения. Понятие и смысл мазхаба. Суннизм. Суннитское течение в исламе. Особенности суннитского вероучения. Шиитское течение в исламе. Особенности шиитского вероучения. Течения в шиизме. Исламские

правовые школы (фикх). Ханифизм. Маликизм. Шафиизм. Ханбализм. Становление и развитие ханафитского мазхаба. Место и роль традиции в ханафитском мазхабе. Вопросы воли и прав человека в ханафитском мазхабе. Вероучительные школы ислама. Особенности матуридитов, ашаритов и салафитов. Суфизм. Ислам в современном мире. Международные исламские организации.

Современные нетрадиционные религиозные движения и культы

Социально-исторические и социокультурные условия формирования и развития нетрадиционных религиозных движений и культов. Характерные черты и типы нетрадиционных движений и культов. Суть религиозных сект. Религиозный экстремизм и его профилактика. Неориенталистские культы: «Международное Общество Сознания Кришны», «Трансцендентальная медитация». Неохристианские организации: «Церковь Объединения», «Дети Бога». Новая магия, спиритизм. Колдуны, шаманы, гадалки, новые магические верования. «Церковь Саентологии», «Сатанизм». Типы и вероучительные принципы нетрадиционных религиозных культов в Казахстане.

Составные части религиоведения

Философия религии. Философия религии как основной объект и особый вид философской мысли. Рассмотрение религиозной философии как «части» философии, направленной на познание религии. Предмет, задачи, методы и функции философии религии. Цель и принципы философии религии. Основные формы философии религии. Становление философии религии.

Религиозная антропология. Предмет религиозной антропологии. Основные подходы к определению термина «религиозная антропология». Религиозная антропология в современной системе науки. Формирование социального образа человека на этапах становления национальных религии. Образ человека в национальных и мировых религиях. Вопрос морали в буддизме. Особенности христианской антропологии. Вопросы исламской антропологии.

Психология религии. Психология религии: основные проблемы и перспективы развития. Основные направления исследования психологии религии. Исследование религиозной сути человека, религиозных чувств, религиозного поведения, мотивации, динамики религиозного развития человека на основе феномена религиозности. Психология религии в структуре религии. Психология религии в структуре психологии.

Социология религии. Социология религии как направление социологии, исследование взаимоотношений религии и общества, социальные основы религии, закономерности возникновения, развития и деятельности религии как социального феномена, элементы и структура религии, место в социальной системе, функции и роли, влияние религии на другие элементы этой системы.

Феноменология религии., Три принципа религиозной феноменологии как основной части религиоведения: признание особенного религиозного чувства как основы религии, феноменологическое повествование, классификация религиозных феноменов. Три периода в истории религиозной феноменологии: религиозная феноменология рассматривающая повествование как основной принцип, классическая религиозная феноменология, современная религиозная феноменология.

Свободомыслие. Свободомыслие как феномен духовной культуры. Свободомыслие в Древнем мире. Свободомыслие в Средние века. Свободомыслие в эпоху Возрождения. Новая эпоха свободомыслия в Европе и Америке. Марксистский атеизм. Свобода вероисповедания и религиозные отношения в Республике Казахстан.

Религия в духовном мире казахов: история и современность

Верования древних тюрков до прихода ислама. Проникновение и распространение ислама в Казахстане. Духовный мир казахов и ислам. Наследие средневековых мыслителей. Аль-Фараби и религия. Религиозно-этические искания Ю.Баласагуни. Духовный мир М. Кашгари. Ходжа Ахмет Яссауи и духовность. Религия и традиция в творчестве акынов и жырау. Религиоведческие исследования Ч.Валиханова. Религиозно-просветительское направление. И. Алтынсарин о духовности. Хаким Абай и мусульманский восток. Шакарим о религии и менталитете. Машхур Жусуп о религии и религиозности. Мировоззренческие искания Г. Караш. Представители движения Алаш о взаимоотношениях государства и религии. Особенности ислама в Казахстане. Ханафитский мазхаб в Казахстане. Традиционные духовные ценности казахского народа. Духовное управление мусульман Казахстана. Религиозные образовательные учреждения в Казахстане. Псевдоисламские течения в Казахстане. Роль и значение ислама в укреплении межрелигиозного, межнационального, межкультурного согласия в Казахстане.

Государство и религия

Отношения между государством и религией в современном мире. Светское и секулярное в современном мире. Религия и право, «свобода совести», «религиозная терпимость», «толерантность», «свобода вероисповедания», «светское государство». Понятие «свобода совести». Понятие и значение «толерантность». Основа соглашения межрелигиозной толерантности. Основные черты светского государства. Государственно-религиозные отношения зарубежных стран и Казахстана: история становления и развития. Закон «О религиозной деятельности и религиозных объединениях». Отношения между государством и религией. Принцип государственной политики в сфере религии. Права и условия деятельности религиозных организаций. Свобода совести в Казахстане.

ПРИМЕРНЫЕ ТЕМЫ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ

1. Религия как предмет научного исследования

2. Религиоведческие концепции
3. Религии ранних классовых обществ
4. Национальные религии
5. Буддизм в Казахстане
6. Христианство в Казахстане
7. Ислам в духовной жизни народов Казахстана
8. Внеконфессиональные и синкретические религии и культы
9. Религия и общество. Социальные функции религии
10. Проблемы государственно-конфессиональных отношений на современном этапе
11. Закон Республики Казахстан о «Религиозной деятельности и религиозных объединениях»

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ

1. Религиозная личность. Условия и каналы формирования религиозности
2. Религиозный культ. Психологические аспекты религиозных обрядов
3. Религия как социокультурный феномен
4. Психологическое воздействие религиозных памятников, ритуалов, традиций на сознание и поведение человека
5. Межконфессиональные отношения в современном Казахстане
6. Законодательные акты Казахстана о свободе совести
7. Религия и образование: проблемы обеспечения светского характера обучения в государственных общеобразовательных учреждениях
8. Вероисповедная политика в Казахстане: принципы, конституционно-правовые основы, практическая реализация
9. Проблемы обеспечения прав человека на свободу совести в Казахстане
10. Основные темы и идеи религии в современных казахстанских исследованиях
11. Понимание религии казахскими мыслителями

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ

1. Религия как форма духовной культуры
2. Вопросы возникновения религии
3. Характерные черты возникновения и содержания мировых религий
4. Мировые религии в современном мире
5. Ислам в Казахстане и в современном мире
6. Проблема исламского фактора в современном мире
7. Современные нетрадиционные религии и деструктивные культы
8. Причины появления нетрадиционных церквей и религиозных культов. Их характеристика (по выбору)
9. Современное законодательство о религиозной деятельности и религиозных объединениях в Казахстане
10. Религия в системе культуры

11. Секуляризация современного мира
12. Межконфессиональные отношения в современном Казахстане

СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Основная:

1. Н.Ж. Байтенова және т.б. Қазақстандағы діндер. – А., Қазақ университеті, 2013
2. Н.Ж. Байтенова және т.б. Қазіргі дәстүрден тыс діни ағымдар мен культтер: оқу құралы. – А., Қазақ университеті, 2013
3. Н.Ж. Байтенова, Б.Қ.Бейсенов, С.У.Абжалов. Исламдағы секталар мен бағыттар: оқу құралы. – А., Қазақ университеті, 2013
4. Рысбекова Ш.С., А.Д., Борбасова К.М., Курманалиева А.Д. Діндер тарихы. – Алматы, 2012. – 120 б.
5. Қазақстандағы дінтану: қалыптасу мен даму жолдары. Ұжымдық монография. – А., Қазақ университеті, 2014
6. Қазіргі Қазақстандағы дәстүрлі діндер. – Ұжымдық монография. – А., Қазақ университеті, 2014
7. Б.Қ.Бейсенов. Қазақ ойшылдары дін туралы: оқу құралы – Алматы, 2012. – 192 б.
8. С.Ө. Абжалов. Ханафи мазһабы. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 136 б.
9. Борбасова Қ. Діндер тарихы. Оқу-әдістемелік құралы. – Алматы «Қазақ университеті». 2014. – 150 б.
10. Языкович В. Р. Религиоведение. – М.: ТетраСистемс, 2012. – 112 с.
11. Викторов В.Ю. Религиоведение. – М.: ЮРАЙТ-ИЗДАТ, 2011. – 492 с.

Дополнительная:

1. Топалоглу Б. Ислам теологиясы. Кіріспе. Оқулық/ Аударған Байтенова Н.Ж., Абжалов С.У. – А., 2014
2. Байтенова Н.Ж., Демеуова А.А. Религия как социокультурный феномен: религиоведческий дискурс. Учебное пособие. А., Қазақ университеті, 2015
3. Байтенова Н.Ж., Демеуова А.А. Религия и общество: современный дискурс. Монография. – А., Қазақ университеті, 2015
4. Рысбекова Ш.С., Борбасова Қ. М. Діни антропология. Оқу-әдістемелік құралы. – Алматы «Қазақ университеті», 2013. – 101 б.
5. Борбасова Қ.М. Вайшнализм діни ілімі және дәстүрі. Оқу құралы. – Алматы «Қазақ университеті», 2007. – 110 б.
6. Б.Бейсенов. Зайырлы қоғамдағы діни құндылықтар. – А. 2014.
7. Б. Бейсенов, А.Игисенова. Әлемдік дін-Буддизм. – А. 2015.
8. Рожковский В., Устименко Д. Религиоведение: хрестоматия. – РнД.: Феникс, 2009. – 320 с.
9. Элбакян Е.С. Религиоведение: словарь. – М.: Академический Проект, 2007. – 640 с.

10. Забияко А., Красников А., Элбакян Е. Религиоведение: энциклопедический словарь. – М.: Академический Проект, 2006. – 1264 с.
11. Забияко А, Красников А., Элбакян Е. Энциклопедия религий. – М.: Академический Проект; Гаудеамус, 2008. – 1520 с.
12. Токарев С.А. Религия в истории народов мира. – М.: Издательство политической литературы, 1976. – 576 с.
13. Токарев С.А. Ранние формы религии и их развитие. – М.: Либроком 2011. – 400 с.
14. Скворцов-Степанов И. И. Очерк развития религиозных верований. – М.: Либроком. 2011. – 256 с.
15. Михайловский В. М. Шаманство. Сравнительно-этнографические очерки М.: Либроком, 2012. – 120 с.
16. Матецкая А.В., Самыгин С.И., Эгильский Е.Э., Морозова О.М. Религиоведение. – РнД.: Феникс, 2009. – 416 с.
17. Банзаров Д. Черная вера, или Шаманство у монголов. – М.: Либроком, 2012. – 72 с.

Ресурсы интернета

1. Атеизм и религии. (<http://www.ateism.ru/>)
2. Государство и религия. (<http://www.state-religion.ru/>)
3. Мир религий. (<http://www.religio.ru/>)
4. Народы и религии мира. (<http://www.cbook.ru/peoples/>)
5. Научный атеизм. (<http://www.atheism.ru/>)
6. НГ религии. (<http://religion.ng.ru/>)
7. Религия в светском обществе. (<http://religion.sova-center.ru/>)
8. Религия и СМИ. (<http://www.religare.ru/>)
9. Российский Религиоведческий портал. Все о религиоведении и религиях. (<http://www.religiovedenie.ru/>)
10. Сайт религиоведа. (<http://www.upelsinka.com/>)